

РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ

УДК 37.013:34

Любов Висоцька

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБОТАХ СУЧАСНИКІВ

Висоцька Л. В. Актуальні аспекти правової освіти в дисертаційних роботах сучасників.

У статті зроблено огляд дисертаційних робіт сучасних науковців у галузі права на предмет визначення стану розвитку правової освіти. Звернення до наукового матеріалу дозволяє стверджувати, що найбільша увага дослідників зосереджена на таких аспектах правової освіти: історія становлення та розвитку, правова освіта майбутніх педагогів, правова компетенція інших спеціалістів, теорія і зміст. У результаті розгляду науково-педагогічного дискурсу визначено, що сучасні дослідники у вивченні правової освіти надають перевагу таким її аспектам: «правове виховання», «правова компетентність», «правова концепція».

Ключові слова: право, правова освіта, правове виховання, правова компетентність, правова концепція, педагогічний дискурс.

Высоцкая Л. В. Актуальные аспекты правового образования в диссертационных работах современников.

В статье представлен обзор диссертационных работ современных ученых по вопросу развития правового образования. Обращение к научному материалу позволяет утверждать, что основное внимание исследователей сконцентрировано на следующих аспектах правового образования: история становления и развития, правовое образование будущих педагогов, правовая компетенция других специалистов, теория и содержание. В результате рассмотрения научно-педагогического дискурса определено, что в изучении правового образования современные исследователи отдают предпочтение следующим аспектам: «правовое воспитание», «правовая компетентность», «правовая концепция».

Ключевые слова: право, правовое образование, правовое воспитание, правовая компетентность, правовая концепция, педагогический дискурс.

Vysotska L. V. Relevant aspects of legal education in the dissertation researches of contemporaries.

The article reviews the current scientific dissertations to determine the state of legal education.

Legal education is a part of the educational system of Ukraine. It is the set of educational, training and information measures aimed at establishment of conditions for receiving legal knowledge and skills by citizens. They are necessary for citizens to exercise their rights and freedoms as well as to perform their duties [7]. This is the essence of the program, whose purpose and objectives are identified in the «Legal Education Program of the population of Ukraine» (approved by the Council of Ministers of Ukraine, №366 from 05.29.1995 p.; new edition of 21.08.2012 g.).

The purpose of the article is to find out the nature of coverage of issues related to legal education in domestic dissertations, reflecting the state of general scientific problems in the modern pedagogical discourse.

A significant number of scientific materials prove that researchers focus attention on the following aspects of legal education: history of formation and development of legal education, legal education of future teachers, the legal competence of other specialists, theory and content of legal education.

For many years of theoretical and methodological studies in the field of law different legal concepts, based on the author's approach (theoretical and practical, encyclopedic, specialized, practice-oriented, etc.) to the content of legal disciplines, their methodological support and learning technologies have been formed [6]. However, modern scholars rarely chose conceptual aspect of the program as a subject of a separate study. They mainly use experience of their predecessors.

As a result of analysis of scientific and pedagogical discourse it was determined that modern scholars studying issues related to legal education prefer the following aspects: «legal education», «legal competence», «legal concept». It has been determined that these aspects of the modern scientific and pedagogical discourse are still fragmented, so scientists avoid to clarify the multidimensional definition of «legal education». Determination the essence of these concepts is a promising direction for future researches.

Key words: legal, legal education, legal competence, legal concept, pedagogical discourse.

Становлення України як європейської, демократичної держави, у якій право має пріоритет у всіх сферах суспільного життя, потребує високого рівня правосвідомості та правової культури, що може забезпечити належним чином лише правова освіта (далі – ПО). Європейське майбутнє держави безпосередньо залежить від якості правової освіти, яка є центральним механізмом у формуванні високої правосвідомості та правової культури особистості. Адже сучасність робить запит на людину, яка критично мислить, володіє основними знаннями про державу і право, знає свої права і обов'язки, уміє використовувати законодавчу базу держави для відстоювання своїх інтересів, громадської позиції. Нині актуальним і важливим є пошук ефективних засобів, методів і технологій оновлення ПО так, щоб її зміст відповідав правовим традиціям та чинному законодавству. Виняткове значення правової освіти задля формування суспільно-активної та правосвідомої молоді зумовлює звернення сучасних науковців до проблеми визначення педагогічних аспектів правової освіти. Отже, актуалізація вивчення теоретико-правових питань ПО необхідна не лише задля здійснення наукового аналізу її складників, але й через потребу запровадження нових підходів до вдосконалення її змісту в сучасних умовах.

Мета статті – з'ясувати характер висвітлення питань, пов'язаних із правовою освітою, у вітчизняних дисертаційних роботах, що відображають загальнонауковий стан проблеми в сучасному педагогічному дискурсі.

Правова освіта є складником системи освіти України, яка є комплексом заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами правових знань, умінь та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [7]. Саме такий зміст поняття ПО, її мета і завдання визначені в «Програмі правової освіти населення України» (затверджена постановою Ради Міністрів України, №366 від 29.05.1995 р.; нова редакція від 21.08.2012 р.).

Про актуальність проблеми правової освіти свідчить значна кількість науково-педагогічного матеріалу, теоретико-методологічного (Т. Бачинський, М. Горбушина, М. Городиський, А. Гуз, Я. Кічук, О. Наровлянський, О. Пометун, І. Рябко, Л. Рябовол, А. Савченко, А. Стаканков та ін.) та методичного (Б. Андрусишин, Т. Бачинський, А. Булда, Т. Головань, Н. Жидкова, В. Загрева, О. Іваній, О. Караваєва, Г. Кашкар'юв, І. Коляда, В. Магдич, О. Майданник, О. Пишко, Т. Ремех, Л. Рябовол, І. Сидорчук, В. Скворець, І. Смагін, Т. Смагіна, В. Смирнова, Н. Ткачова, О. Труфанова, С. Федоров, Л. Черкаська, О. Шиян) характеру. Особливістю правової освіти є те, що вона стала предметом не лише педагогічних досліджень. Значні розробки у цій царині належать юристам (С. Богачов, О. Ганзенко, В. Головченко, Ю. Калиновський, Н. Матвіїшин, А. Скуратівський, В. Чужикова, С. Шефель та ін.), напрацювання яких також необхідно засвоїти у педагогічному аспекті.

Складність питання правової освіти відображає наявність низки варіантів навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів із правознавства (І. Котюк «Основи

правознавства», 2002 р.; 2009 р.; Л. Кульчак «Історія держави і права в Україні», 2010 р.; О. Наровлянський «Правознавство», 2009 р.; О. Пометун, І. Ігнатова, І. Костюк та П. Кендзьор «Ми – громадяни України», 2007 р.; О. Пометун «Правознавство», 2009 р. та ін.) та нових підручників і навчальних посібників (І. Котюк «Основи правознавства», 2003 р.; О. Пометун «Права людини», 2008 р.; В. Сутковий «Правознавство», 2009 р.; О. Пометун та Т. Ремех «Правознавство», 2009 р.; С. Гавриш «Правознавство», 2010 р.). Очевидно, що автори цих видань намагаються подолати суперечності між змістом шкільної правової освіти та стрімкою зміною чинної нормативно-правової бази сучасної України.

Звернення до значної кількості наукового матеріалу дозволяє стверджувати, що найбільшу увагу дослідники зосереджують на таких аспектах ПО: *історія становлення та розвитку ПО* (Б. Андрусишин, А. Гуз, В. Кахнич, О. Костенко, І. Кучинська); *ПО майбутніх педагогів* (Б. Андрусишин, А. Галавацька, О. Іваній, Д. Клочкова, Л. Рябовол, С. Скворцова); *правова компетенція інших спеціалістів* (І. Богданова, Г. Лазарчук, О. Кравченко, Н. Логінова, О. Макеєва); *теорія і зміст ПО* (В. Опришко, Л. Рябовол, Т. Філіпенко, С. Шимон та ін.).

Вагоме місце в дисертаціях відводиться проблематиці правового виховання (далі – ПВ). Узагальнене визначення багатоаспектного поняття «правове виховання» спостерігаємо в дослідженнях І. Криштак, яка визначає його як систему діяльності держави, її органів, навчальних закладів, громадськості, яка включає суб'єкти та об'єкти, мету, завдання, принципи, напрями, форми, методи виховного впливу та спрямована на формування високого рівня правової культури й правосвідомості особистості [2].

ПВ тісно пов'язане з іншими видами соціального виховання: громадянське, національне, патріотичне та ін. Так, І. Кучинська у своїй роботі, досліджуючи розвиток ідей громадянського виховання, вказує на їх зв'язок із формуванням в Україні правової держави й становлення демократичного суспільства [3], які є правовими категоріями. Дослідниця Т. Ліхневська, вивчаючи питання громадянського виховання молоді США, до його змісту вносить політичну культуру і правосвідомість, за становлення яких у США відповідає самостійний компонент усебічного розвитку особистості – ПВ [4]. У дисертації І. Сопівник громадянськість студентів розглядається як інтегративна якість особистості, у якій з-поміж інших виокремлює якість громадянина-демократа [10].

У процесі ознайомлення з дисертаційними роботами сучасників нашу увагу привернула актуальність питань, пов'язаних з правовою компетентністю (далі – ПК). Аналіз дисертаційних матеріалів [1; 7; 5; 9 та ін.] надає змогу визначити такі види: ПК вчителів/викладачів, зокрема правничих педагогів (Л. Макара, В. Плахтеєва); ПК фахівців інших спеціальностей (А. Годяк, І. Огороднійчук, В. Олійник, К. Чернишова); ПК учнівської молоді (Т. Колган, Т. Смагіна) та ін. Отже, переконуємось, що ПК є обов'язковою якістю особистості в межах демократичного простору.

Протягом багаторічних теоретико-методологічних досліджень у галузі права було сформовано різні правові концепції, в основу яких покладено авторський підхід (теоретично-практичний, енциклопедичний, спеціалізований, практично-орієнтовний тощо) до змісту правничих дисциплін, їх навчально-методичного забезпечення і технологій навчання [6]. Водночас зауважимо, що сучасні дослідники рідко обирають концептуальний аспект ПО як предмет окремого дослідження, в основному використовують накопичений досвід з цього питання своїх попередників.

Недостатньо уваги науковці приділяють дослідженням ідейно-пропагандистського аспекту ПО. У дисертаційних роботах він зустрічається рідко і має фрагментарний характер. Високопреосвященніший Владика Ігор (Возняк), Архієпископ Львівський УГКЦ, під час роботи III Міжнародної наукової конференції «Розвиток громадянського суспільства: духовність і право» сказав: «Право не може пристосовуватися до певної категорії людей, але його повинні зберігати всі члени суспільства» [8]. Присутність духовного елементу і важливість фундаментальності в праві світових людських цінностей (добро, справедливість, істина) є важливою, оскільки саме правові норми регулюють взаємовідносини між людьми в

суспільстві. Забезпечення імплементації духовності до правової галузі і є з-поміж основних завдань ПО.

Також уважаємо, що пропаганда і популяризація ідеї правової держави, правомірності, законності, прав і обов'язків людини і громадянина (як, наприклад, здорового способу життя), через ЗМІ, ТБ (соціальні рекламні ролики, правничі шоу тощо), правничі проекти і конкурси з-поміж учнівської молоді стане ефективним засобом підвищення рівня правосвідомості, правової культури і правової грамотності населення. Тому перспективою в цьому напрямку досліджень залишається пошук механізмів правильної організації правової пропаганди, яка стане ефективним засобом у боротьбі зі злочинністю, правовим нігілізмом та інфантилізмом.

Отже, огляд й аналіз науково-педагогічних, дисертаційних матеріалів дозволив нам визначити основні аспекти ПО, які мають місце в сучасних дослідженнях:

– *історико-теоретичний* – витоки, розвиток, становлення, оновлення і вдосконалення змісту сучасної ПО;

– *методологічно-виховний* – пошук ефективних методів, способів, засобів передачі та засвоєння правових знань, умінь, навичок;

– *концептуальний* – визначення мети, завдань, принципів, основних підходів щодо реалізації програмних положень ПО;

– *компетентнісний* – підготовка фахівця, здатного реалізувати свій правовий потенціал, який визначається необхідним обсягом і рівнем правових знань та досвіду у відповідному виді діяльності;

– *ідейно-пропагандистський* – формування правових переконань через популяризацію ідеї правової держави та права, як ефективного інструменту регулювання суспільних відносин і взаємовідносин між людьми в соціально неоднорідному суспільстві.

У результаті звернення до дисертаційних матеріалів сучасних науковців ми з'ясували, що основні аспекти ПО (правове виховання, правова компетентність) у сучасному науково-педагогічному дискурсі все ще розглядаються фрагментарно, отже, науковці здебільшого уникають уточнення багатоаспектного визначення «правничої/правової освіти». З'ясування сутності вказаних концептів вважаємо перспективним напрямом подальших досліджень.

Література

1. Колган Т. В. Формування громадянської компетентності старшокласників у навчально-виховному процесі середньої загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика навчання» / Т. В. Колган. – Харків, 2012. – 20 с. **2. Криштак І. В.** Організація правового виховання учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І. В. Криштак. – Харків, 2008. – 24 с. **3. Кучинська І. О.** Розвиток ідей громадянського виховання у вітчизняній суспільно-педагогічній думці (друга половина ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика навчання» / І. О. Кучинська. – Київ, 2012. – 36 с. **4. Ліхневська Т. А.** Громадянське виховання учнівської молоді у середній школі США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. А. Ліхневська. – Тернопіль, 2009. – 19 с. **5. Огороднійчук І. А.** Формування правової компетентності майбутніх інженерів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. А. Огороднійчук. – Одеса, 2012. – 16 с. **6. Певцова Е. А.** Теорія и методика обучения праву: [учеб. для студ. высш. учеб. заведений] [Электронный ресурс] / Е. А. Певцова. – Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 400 с. – Режим доступа : <http://uchebnikfree.com/metodiki-prepodavaniya-uchebniki/osnovnyie-kontseptsii-pravovogo-3271.html>. **7. Плахтєєва В. І.** Формування громадянської свідомості майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. І. Плахтєєва. – Харків, 2008. – 20 с. **8.** Привітальне слово Високопреосвященнішого Владики Ігора (Возняк), Архієпископа

Львівського УГКЦ на III Міжнародній науковій конференції «Розвиток громадянського суспільства: духовність і право» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.christusimperat.org/uk/node/32899>. **9. Смагіна Т. М.** Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / Т. М. Смагіна. – Київ, 2007. – 15 с. **10. Сопівник І. В.** Формування громадянскості студентів вищих аграрних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / І. В. Сопівник. – Тернопіль, – 2006. – 20 с.

УДК 378.147

Лариса Дзевицька

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Дзевицька Л. С. Основні напрями та особливості професійної підготовки вчителів німецької мови в Україні.

У статті висвітлено основні напрями та особливості професійної підготовки вчителів німецької мови в Україні. Автор звертає увагу на сутність, форми підготовки майбутніх фахівців з німецької мови в українських педагогічних університетах. Основні принципи системи підготовки вчителів німецької мови розглядаються в розрізі порівняння із західною системою педагогічної підготовки вчителів відповідного профілю.

Ключові слова: іноземна мова, міжкультурна компетенція, освіта протягом усього життя, інноваційні особливості навчально-виховного процесу в школі, університетське співробітництво.

Дзевицкая Л. С. Основные направления и особенности профессиональной подготовки учителей немецкого языка в Украине.

В статье освещены основные направления и особенности профессиональной подготовки учителей немецкого языка в Украине. Автор обращает внимание на сущность, формы подготовки будущих специалистов немецкого языка в украинских педагогических университетах. Основные принципы системы подготовки учителей немецкого языка рассматриваются в разрезе сравнения с западной системой педагогической подготовки учителей соответствующего профиля.

Ключевые слова: иностранный язык, межкультурная компетенция, образование на протяжении всей жизни, инновационные особенности учебно-воспитательного процесса в школе, университетское сотрудничество.

Dzewizka L. S. The main trends and features of professional training of teachers of German in Ukraine.

The article highlights the main trends and features of professional training of teachers of German in Ukraine. Leading trends, models and methods of professional training of teachers of German at higher educational institutions of Ukraine in the system of education and modern philosophy of the European higher pedagogical education were determined.

The author draws attention to the nature, forms of training of future specialists in German in Ukrainian pedagogical universities, namely the establishment of national standards for teachers of German, reforming continuing education of teachers, improving the professionalism and social status of teachers, improving the competitiveness of educational institutions that train teachers of German language.

Professional competence of teachers of German (professional and business competence, professional-didactic competence, competence of relationships, competence of training, organizational competence, selfcompetence) has acquired a separate consideration, as it is a significant international experience that was used during the standardization and modernization of